

România, în drum spre Europa

Dragi prieteni,

Nu pot să încep altfel decât mulțumindu-vă pentru noua invitație pe care mi-ați făcut-o în Casa Dumneavoastră Românească. Nevoia pe care o resimțiți de a fi gazde atât de primitoare pentru cei care, asemeni Dumneavoastră, sunt interesați de destinul României și al românilor de pretutindeni, această nevoie, spun, mi se pare că merită tot respectul. Sunt foarte bucuros și onorat că am putut să vă întâlnesc din nou.

În pregătirea întâlnirii noastre am convenit, împreună cu Domnul Victor Popesco, să purtăm o discuție având această temă: „România, în drum spre Europa”. În toamna trecută, când discutam primele detalii ale întâlnirii de azi, inclusiv tema ei, nu știa nimeni că reuniunea noastră va avea loc în preziua referendumului prin care Franța se va pronunța cu privire la Constituția europeană. Atunci când data referendumului a fost stabilită, și când eu am aflat de ea, am încercat să mă pun în locul Dumneavoastră, al românilor din Franța, întrebându-mă: Particip sau nu la referendum? Dacă particip – votez pentru sau împotriva Constituției? Voi lua aceste decizii gândindu-mă numai la interesul meu de român stabilit în Franța sau voi avea o grijă în plus, legată de destinul țării natale? Exercițiul pe care l-am făcut mi s-a părut că se complică puțin atunci când mi-am pus problema argumentelor cu care eu aș putea să-mi conving vecinul sau colegul de serviciu - ambii francezi get-beget - că ar trebui să voteze „Pentru” inclusiv ca să ajute România „în drumul ei spre Europa”.

Că România merită, istoric vorbind, să revină în Europa, reprezintă un fapt cu care toată lumea e de acord. În preajma lui 9 mai, când la Moscova se pregătea fastuoasa aniversare a 60 de ani de la înfrângerea Germaniei naziste, președintele polonez Kwasniewski atrăgea atenția asupra unui amănunt pe care mulți dintre cei care se pregăteau de „Marea Sărbătoare” păreau să nu și-l mai aducă aminte, anume că data de 9 mai și ceea ce urmat după ea „nu au însemnat pentru toată lumea același lucru”. România s-a numărat printre țările pentru care data de 9 mai și cele ce au urmat au însemnat altceva decât pentru Occidentul „victorios”. Din acest punct de vedere, revenirea noastră în Europa reprezintă, indiscutabil, un act de dreptate istorică.

Și totuși, integrarea țărilor central și sud-est europene, foste comuniste, nu mai constituie un proiect susținut cu entuziasm de vest-europeni. Așa cum știți, la fel de bine ca și mine, explicațiile sunt numeroase, și mai toate justificate în bună parte. Costurile extinderii, sensibil mai mari decât se anticipase inițial, reprezintă o explicație. O alta, faptul că înșși liderii occidentali nu sunt adesea suficient de convingători cu privire la proiectul pe care îl propun propriilor popoare; disensiunile apărute, în special după războiul din Irak, au dăunat nu numai Occidentului euro-atlantic, dar și solidarității și coeziunii din interiorul Uniunii Europene. Dar destul de mult a contat, în ce ne privește, și faptul că noi înșine am adus argumente justificând „euro-scepticismul”.

E neîndoielnic că România se află „în drum spre Europa”, adică pe drumul cel bun. Dar la fel de sigur e și că drumul parcurs e mult mai scurt nu doar raportat la cel care ar fi trebuit parcurs, dar și la cel care ar fi putut să fie parcurs. Cred că în toamna anului trecut am văzut unul din ultimele „euro-barometre”. Unul din lucrurile care mi-au atras atenția în mod special era faptul că distanța dintre România și țările central-europene, foste socialiste, crescuse sensibil în „simpatia” europenilor occidentali. România rămăsese mult în urma Cehiei, Poloniei și Ungariei, la o distanță care nu se mai înregistrase până atunci. Sigur că da, o marjă a respectivei „măsurători” poate să însemne și percepții subiective, dar e neîndoielnic faptul că distanța despre care vorbesc s-a mărit direct proporțional cu evoluțiile diferite din țările subiect al sondajelor. Este adevărat că România a plecat încă din 1990 de pe o poziție mai proastă decât celelalte țări, în ce privește principalele criterii de ordin economic, social sau instituțional. Însă ceea ce s-a întâmplat în ultimii 15 ani a accentuat decalajele. Iar percepția mea este că „simpatia” vest-europenilor a urmat destul de fidel aceste evoluții. Vest-europenii sunt mai reținuți cu privire la integrarea României nu din cauza unor antipatii de ordin cultural, național sau istoric, ci mai ales din cauză

că integrarea unei țări precum România presupune costuri mai ridicate – uneori acestea însemnând, cum voi încerca să arăt mai târziu, chiar o risipă de resurse de toate genurile.

Așadar, ca să revin, în locul Dumneavoastră dacă aș fi aș avea în argumentele de ordin istoric o bună pledoarie în favoarea țării natale. În rest, însă, argumentele continuă să fie încă destul de puține la număr și destul de puțin convingătoare. Ceea ce nu înseamnă că eu cred că ar fi cazul să spunem cetățenilor Europei și instituțiilor ei că România ar trebui abandonată. Dimpotrivă, cred că mai ales oamenilor politici europeni trebuie să li se spună, în ce privește România, că momentul actual trebuie văzut ca un „moment al adevărului”, în care Guvernul de la București nu trebuie să mai aibă alternativă în recuperarea restanțelor acumulate exclusiv din cauza celor care au condus România în ultimii 15 ani.

Cum se știe, România a semnat în urmă cu o lună Tratatul de aderare la Uniunea Europeană, urmând ca intrarea efectivă în Uniunea Europeană să se petreacă la 1 ianuarie 2007. Teoretic vorbind, nimic nu mai poate împiedica integrarea în structurile europene. Negocierile au fost încheiate la sfârșitul anului trecut, ocazie cu care, este adevărat, fost adoptată și o Clauză de salvagardare, care ar putea fi activată în cazul în care Guvernul nu ar respecta una sau mai multe dintre cele 11 condiții cu care au fost încheiate negocierile. Activarea Clauzei ar putea să aibă drept consecință amânarea aderării cu un an, adică 1 ianuarie 2007 să devină 1 ianuarie 2008.

La acest moment este greu de anticipat ce va urma. Destul de important pentru deciziile viitoare ale Bruxellesului va fi Raportul anual de țară, care va fi publicat cel mai probabil în luna noiembrie anul acesta. Prin urmare, Guvernul mai are la dispoziție numai patru sau cinci luni pentru a rezolva – sau măcar a dovedi că are într-adevăr voința să rezolve – câteva restanțe foarte importante, restanțe pe care oamenii politici, indiferent de partidele din care fac parte, le tot amână de mulți ani la rând. Și le amână nu pentru că nu ar înțelege ce consecințe grave produce acest fapt, ci mai ales pentru că adesea ei înșiși sunt beneficiarii acestei stări de lucruri.

Una dintre restanțele despre care vorbesc este reforma justiției. La modul cel mai concret ea ar însemna mai ales asigurarea independenței justiției și eliminarea corupției din rândurile magistraților. În vara anului trecut, Parlamentul a adoptat trei legi foarte importante pentru funcționarea sistemului juridic din România: Legea de organizare judecătorească, Legea Consiliului Superior al Magistraturii și Statutul magistraților. În Raportul de țară pe anul trecut, Uniunea Europeană a salutat votarea celor trei legi, apreciindu-le ca „importante” pentru reforma justiției din România. Raportul, dar și Clauza de salvagardare, au insistat asupra necesității „implementării” celor trei legi. Și totuși, în cele aproape șase luni de la instalarea actualei Puteri s-au petrecut prea puține lucruri care să ne facă optimiști. Sentimentul este, ca și în cazul „luptei împotriva corupției”, că lucrurile se învârt în gol.

Mai mult, uneori există impresia că actualii guvernanți inventează false probleme pentru a demonstra că sunt „combativi” și că fac „reformă în justiție”. Mă voi opri asupra unui caz care mi se pare destul de semnificativ. La sfârșitul lunii trecute, Ministerul Justiției a anunțat „un pachet” de proiecte de legi pentru modificarea celor trei legi ale sistemului judiciar. Specialiștii au primit aproape indiferenți inițiativa MJ. Ea a atras, însă, critici severe și o polemică prelungită din partea Consiliului Superior al Magistraturii, a principalului partid de opoziție, PSD, și a destui ziariști. Cu extrem de puține excepții, dar nici ele vizând chestiuni de principiu, la data votării lor, în vara anului trecut, legile la care mă refer au fost considerate o rezolvare destul de acoperitoare, la nivel legislativ, a problemelor de până atunci. Cum am spus, Bruxellesul a considerat și el că legile respective sunt acceptabile. Dar semnificativ e și faptul că PNL și PD – în Opoziție atunci iar astăzi la guvernare, având în „portofoliu” inclusiv MJ – au votat masiv în favoarea legilor respective. Pentru mai multă precizie, citez pasajul final al stenogramei ședinței Senatului din data de 28 iunie 2004, în care a fost votată Legea CSM. Stenograma consemnează intervenția ultimă a președintelui de ședință, senatorul PSD Tărăcilă: „Supun votului dumneavoastră proiectul de lege în ansamblu. Plenul Senatului adoptă proiectul de Lege privind Consiliul Superior al Magistraturii ca lege organică cu 95 de voturi pentru, 1 vot împotriva și 2 abțineri. Felicitări! Vă mulțumim foarte mult!” Dar în ultimele luni se face mare caz și de nemulțumirea

actualei Puteri față de componența din acest moment a CSM (indiscutabil că destule obiecții sunt justificate). Și totuși, și aici trebuie spus că, în toamna trecută, la validarea membrilor CSM în Senat, a existat de asemenea un vot unanim – adică senatorii PNL, PD și UDMR au votat în unanimitate alături de cei ai PSD și PRM.

Că încă sunt necesare unele corecții la legile actuale, nu încape nici o îndoială. Câteva dintre ele chiar se regăsesc în proiectele MJ (iar când lucrul acesta ar putea deveni el însuși o prioritate, ar merita susținute). Altele, însă, lipsesc în mod cu totul nejustificat. Un exemplu este transferarea competențelor în gestionarea fondurilor instanțelor judecătorești de la Ministerul Justiției la CSM (ministrul justiției are în prezent, în acest scop, „calitatea de ordonator principal de credite”). În perioada în care făcea parte din „societatea civilă”, d-na ministru Macovei a criticat sever această incontestabilă deficiență a Legii CSM, pentru ca acum din proiectele pe care le-a inițiat să lipsească orice referire la ea. Prin urmare, actuala inițiativă a MJ pare, în cel mai bun caz, o prioritate stabilită greșit. Și asta pentru că în acest moment în România e mai adevărat ca oricând în ultimii 15 ani că principala problemă nu sunt legile, ci respectarea lor. Justiția funcționează atât de prost iar corupția e atât de gravă și de larg răspândită nu pentru că legile lipsesc ori sunt prost făcute, ci pentru că nu sunt respectate. M-am întrebat dacă este posibil ca d-nii Băsescu și Tăriceanu sau d-na Monica Macovei să nu înțeleagă acest lucru. Nu cred să fie vorba despre așa ceva de vreme ce lumea știe că practic ultimele două condiții cu care Uniunea Europeană somează România – adevărate urgențe de grad 0 - sunt „implementarea” legilor existente și combaterea corupției „la nivel înalt”.

În partea cealaltă, în tradiția-i deja istorică, partidul d-lor Iliescu și Năstase n-a ratat momentul și a criticat inițiativa MJ cu destule explicații care mai bine lipseau. Între altele, o „scrisoare deschisă” a fostului ministru al justiției, Cristian Diaconescu, a deplâns îndelung - și demagogic – tentativa de a introduce „controlul politic, neconstituțional, asupra activității procurorilor”. Protestele PSD au fost vicioase chiar și prin raportare la normele constituționale. Pentru că am avut surpriza să văd că chiar unii specialiști au fost tentați să-și însușească argumentele bocitoarelor din PSD, trebuie să spun că nu e nimic neconstituțional în „controlul ierarhic” și „autoritatea ministrului justiției” asupra activității procurorilor (formulările sunt chiar cele din Constituția României). În tot cazul, rămâi visător când îi vezi pe camarazii d-lor Iliescu și Năstase prăpădindu-se - care va să zică tocmai domniile lor! - de grija „independenței procurorilor”. De parcă nu din cauza PSD (mai ales a PSD!) principiul imparțialității și independenței magistraților a ajuns o vorbă goală.

Dar aproape la fel stau lucrurile și în privința celeilalte mari probleme cu care se confruntă România – corupția. Și în acest caz, Guvernul a „lansat” un „pachet” de proiecte pentru „amendarea legislației anticorupție”, amintind parcă de Bizanțul de pe la mijlocul secolului al XV-lea, când, pe punctul de a fi înghițit cu totul de otomani, episcopii săi țineau colocvii încinse despre sexul îngerilor. Și în acest caz, prioritatea priorităților nu ar putea fi alta, sub nici o formă, decât aplicarea legilor existente, mai cu seamă pentru a combate corupția „la nivel înalt” și a trage la răspundere pe înalții demnitari și oameni politici vinovați de jaful petrecut în ultimii 15 ani.

Pentru a încerca să explic că nu legea e problema în România, ci respectarea ei, voi da următorul exemplu. Timp de câteva săptămâni în Parlament a avut loc o controversă foarte aprinsă cu privire la conținutul declarațiilor de avere, adică ce să treacă în ele demnitarii, în ce formă, care să fie rubricile, suma din conturi și valoarea bunurilor să fie mai mare sau mai mică decât nu știu cât ș.a.m.d. Când totul a fost stabilit, legea votată iar noile declarații au fost publicate, s-a constatat că primul ministru Tăriceanu devenise mai bogat, în numai patru luni, cu peste 400.000 de euro. Ziarele au pus știrea pe prima pagină, dar după numai două zile nimeni n-a mai vorbit absolut nimic despre subiect – absolut nimeni, nici măcar unul dintre „liderii de opinie” sau de editorialiștii alteori devoratori de corupți. Nu mai spun că absolut nici o instituție a „statului nostru de drept” nu a găsit că cetățenii contribuabili ar trebui să știe prin ce miracol primul ministru a reușit să agonisească în numai patru luni o avere pentru care multora dintre ei le-ar trebui vreo sută de ani. Exemple de genul acesta – unul din zecile pe care aș putea să le dau – ridică o problemă absolut elementară: la ce mai există legi dacă nimeni nu face nimic atunci când ele ar trebui aplicate celor care ne conduc?

Faptul că fenomenul corupției a ajuns în România unul din o gravitate extremă este demult un adevăr banal. „România este una din țările cele mai corupte ale lumii” – iată un enunț pe cât de adevărat pe atât de rușinos. Pentru orice om de bun simț, de oriunde, atunci când vine vorba despre dificultățile de azi ale României poate fi înțeles orice: că urmările regimului comunist au fost mai severe ca în alte țări, că drumul către democrație și economia de piață nu puteau fi decât dificile, că destule dintre greșelile făcute pe acest drum erau inevitabile ș.a.m.d. Dar că oamenii politici și înalții demnitari ai statului s-au dedat la un jaf care e greu de înțeles până și în societățile cele mai înapoiate, așa ceva e pentru oricine greu de înțeles. În privința situației din România există zeci de rapoarte și analize ale multor instituții guvernamentale și neguvernamentale, interne sau internaționale. Numai pentru că timpul nostru e limitat am să dau un singur exemplu, și anume Rapoartele multianuale ale organizației Transparency International. În ceea ce specialiștii numesc Indicele de Percepție a Corupției, pe o scară de la nota 0 la nota 10, România se situează multianual în compania unor țări precum Malawi, Mozambic, Madagascar, Nicaragua, Yemen sau Albania, cu note între 2,6 și 2,9. Amintesc că, în aceleași evaluări multianuale, media țărilor membre ale Uniunii Europene - cărora România vrea să li se alăture începând cu 1 ianuarie 2007 - a fost de aproape 8 puncte.

În privința consecințelor acestei stări de lucruri, mai cu seamă în ultimii ani, mai ales analiștii economici și ziarisții au încercat să evalueze prejudiciile cauzate, într-o formă sau alta, de fenomenul corupției, de administrarea lipsită de integritate și responsabilitate a treburilor publice. Au fost avute în vedere, între mai multe altele, „devalizarea băncilor”, „contrabanda cu petrol, cu țigări și alcool”, „parazitarea unora dintre marile întreprinderi de stat”, „marile escrocherii financiare”, „aportul economiei subterane” etc. La un interval de opt luni între ele, evaluările făcute de două dintre cele mai importante cotidiene centrale au ajuns la cifre destul de diferite (25 de miliarde de euro una, respectiv 92 de miliarde de dolari cealaltă) dar la o concluzie cu care practic toată lumea este de acord, anume că în România corupția a făcut și continuă să facă ravagii. Diferența mare din evaluarea la care mă refer se explică și prin aceea că instituțiile statului sunt cât se poate de refractare atunci când este vorba despre genul acesta de informații.

Numeroase evaluări făcute în ultimii ani, corelate inclusiv cu date ale Ministerului Finanțelor, au evidențiat faptul că multe dintre marile averi strânse în România - de ordinul sutelor de milioane de dolari fiecare, aparținând inclusiv câtorva zeci de oameni politici, de finanțatori ai acestora ori ai partidelor politice – sunt sensibil egale cu datoriile pe care ei le au la bugetul de stat. Într-o țară în care sărăcia este atât de larg răspândită iar venitul mediu lunar nu depășește 200-300 de dolari, o asemenea realitate vorbește de la sine de stringența unei schimbări de fond. Schimbare, care, din păcate, nu pare să vină nici după alegerile din urmă cu jumătate de an. Aici, faptul că în urmă cu puține săptămâni justiția a decis să scoată de pe rol dosarul „Flota”, în care actualul președinte avea calitatea de principal inculpat, nu poate deloc să fie un semn bine prevestitor.

Întrebarea „Cum de a fost posibil să se ajungă aici?” are, desigur, mai multe răspunsuri. Deși, din motive care-mi sunt destul de clare, un asemenea punct de vedere nu e foarte des întâlnit în România, convingerea mea este că a contat și contează foarte tare faptul că după 1989 România a fost condusă mai ales de Securitate și de eșalonul doi al Partidului Comunist. În ultimii 15 ani, cine a avut posibilitatea și curiozitatea să observe asemenea lucruri a putut să constate cum fosta poliție politică comunistă s-a transformat într-o adevărată mafie, care a controlat aproape copleșitor practic toate domeniile societății românești. Răul pe care Securitatea l-a făcut societății românești după 1989, mai cu seamă prin corupție și viciind procesele democratice, începe, în opinia mea, să fie comparabil cu răul din anii comunismului.

Cu mai bine de un an și jumătate înainte de aderarea efectivă la Uniunea Europeană, România mai are, însă, și alte restanțe de recuperat. Retrocedarea proprietăților este, indiscutabil, una din ele. Actualul Guvern a făcut numeroase declarații dătătoare de speranțe, însă atunci când a fost vorba să modifice legile în sensul declarațiilor făcute lucrurile s-au schimbat. Cu alte cuvinte, proprietățile confiscate de statul comunist, și vândute abuziv de statul de după 1989, nu vor fi retrocedate nici acum proprietarilor de drept. Și în cazul acesta se explică totul, mai ales prin

aceea că foarte multe dintre bunurile confiscate abuziv de stat, în special „casele naționalizate”, au fost cumpărate la prețuri de nimic de mulți dintre demnitari, ofițerii de Securitate, magistrați și oamenii politici – cei din urmă din practic toate partidele politice. Semnificativ este că inclusiv actualul președinte al țării, primul ministru au cumpărat „case naționalizate”. Aceleași mari probleme sunt și în privința proprietăților Bisericii Greco-Catolice. Ultimele statistici arată că în materie de imobile, de conturi bancare și biblioteci care au fost confiscate abuziv greco-catolicilor, restituirea s-a făcut în mai puțin de 6% dintre cazuri. În același timp, Biserica Unită nu a recuperat până în prezent nici una din cele 22 de mănăstiri care i-au aparținut înainte de 1948. Reprezentanții acestei Biserici au perfectă dreptate când cer ca statul să restituie proprietățile, pentru că statul le-a confiscat. Alternativa – nu știu ce comisii „de dialog ecumenic”, negocierile cu Biserica Ortodoxă sau justiția – nu reprezintă decât un mod de a trage de timp, și chiar de a produce disensiuni între cele două Biserici. În legătură cu aceste lucruri este evident că inclusiv instituțiile europene ar fi putut să facă mai mult. În Raportul de țară pe anul trecut, de exemplu, Comisia Europeană s-a mulțumit să consemneze statistici privind restituirea proprietăților, fără să atragă atenția Guvernului că are și în această problemă una foarte serioasă, care trebuie rezolvată neîntârziat.

Referirile pe care le-am făcut la câteva dintre temele de actualitate ale drumului României către Europa sunt destul de puțin optimiste. Indiscutabil că anii trecuți după 1989 au adus cu ei și schimbări pe care nu le putem minimaliza, și care ne sunt strict necesare „în drumul spre Europa”. Dacă m-am oprit mai mult la reștațe și la ce s-a făcut rău este pentru că aceste întârzieri pot să greveze semnificativ destinul nostru ca țară. Iar aceasta cu atât mai mult cu cât contextul internațional – deși la acest moment destul de promițător pentru o țară ca România – nu este nici pe departe atât de „definitiv” încât să dormim foarte liniștiți. Justiția trebuie reformată, corupția trebuie combătută iar proprietatea trebuie considerată sacrosanctă pentru că în Europa căreia vrem să ne alăturăm lucrurile acestea sunt condiții fără de care nu se poate. În același timp, însă, în fiecare dintre acești pași trebuie văzut un pas absolut obligatoriu pentru întocmirea consolidată a destinului nostru național, absolut necesară în orice context internațional, mai mult sau mai puțin favorabil unei țări precum România. Cu puține zile înainte să plec din țară, citeam că în mai multe sondaje de opinie procentul francezilor care intenționează să voteze împotriva Constituției europene ar fi de circa 53-55%. Înainte cu alte câteva zile, premierul britanic făcea declarații destul de pesimiste pentru ipoteza că francezii vor respinge tratatul european. În luna februarie a acestui an, spaniolii au aprobat Constituția, însă rata absenteismului la referendum a fost una record – 58%. Împrejurări de acest gen nu sunt, încă, de natură să alarmeze. În același timp, însă, ele trebuie văzute ca tot atâtea semne care să-i îndemne pe oamenii politici de la București să fie mult mai responsabili în misiunea pe care o au. Iar această responsabilitate înseamnă seriozitate în reformele și politica internă și inteligență și maturitate în politica externă. Într-un context internațional mai dinamic ca oricând altădată – inclusiv în spațiul euro-atlantic - duplicitatea șmecherească poate să facă mult rău. În schimb, sunt șanse mari să ajute raportarea la principii, viziunea și respectarea cuvântului dat.

Paris, 28 mai 2005